

Dr. Ömer UĞUR
İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

İş Sözleşmesiyle Çalışanlar Bakımından YAŞLILIK SİGORTASI

- **İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri**
- **Yaşlılık Sigortasının Finansmanı**
- **Fiili Hizmet Süresi Zammı**
- **Hizmet Borçlanması**
- **Hizmet Tespiti**
- **Yaşlılık Sigortası Yardımları**

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	V
ÖNSÖZ	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XXI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM YAŞLILIK KAVRAMI VE ULUSLARARASI HUKUKTA YAŞLILIK

I. YAŞLILIK KAVRAMI.....	5
A. Yaşlılığın Tanımı	6
1. Takvim Esaslı Yaşlılık.....	6
2. Biyolojik Yaşlılık	6
3. Fizyolojik Yaşlılık	7
4. Psikolojik Yaşlılık	7
5. Sosyolojik Yaşlılık.....	8
6. Ekonomik Yaşlılık	8
B. Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlılık Kavramı.....	9
C. İnsan Hakları Boyutuyla Yaşlılık.....	10
1. Yaşlılık Olgusu ve İnsan Hakları	10

2. Sosyal Güvenlik Hakkı Özelinde Yaşlılık.....	13
3. Hak Temelli Yaklaşım	17
4. Yaşlılar için Uluslararası Düzeyde Bağımsız Bir Düzenleme İhtiyacı.....	18
a. Süreç ve Durum	18
b. Bağımsız Bir Uluslararası Düzenleme İçin Aranılan Unsurlar	20
D. Yaşlılara İlişkin Demografik Veriler	26
1. Dünyada Yaşlılık Verileri.....	26
2. Türkiye’de Yaşlılık Verileri	28
II. ULUSLARARASI HUKUKTA YAŞLILIK.....	32
A. Birleşmiş Milletler Metinleri.....	33
1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.....	34
2. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi	35
3. Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı.....	36
a. Eylem Önerileri.....	37
(1) Genel Olarak.....	37
(2) Sosyal Refah.....	38
(3) Gelir Güvenliği ve İstihdam	40
b. Uygulama	41
4. Yaşlı Bireyler için Birleşmiş Milletler Prensipleri	42
5. Birleşmiş Milletler Yaşlanma Bildirisi.....	43
6. Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı.....	43
a. Eylem Önerileri.....	44
(1) Genel Olarak.....	44
(2) Gelir Güvenliği, Sosyal Koruma/Sosyal Güvenlik ve Yoksulluğun Önlenmesi.....	45
b. Uygulama	47
B. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Metinleri.....	48
1. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	49
2. Avrupa Sosyal Şartı	52

3. Avrupa Sosyal Güvenlik Kodu	55
a. 1964 Tarihli Kod	56
b. Protokol ile Getirilenler	58
c. Revize Edilmiş Kod ile Getirilenler	58
4. İşçilerin Temel Sosyal Hakları Şartı	60
5. Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi	60
6. Avrupa Sosyal Haklar Sütunu	61
C. Uluslararası Çalışma Örgütü Normları	63
1. Fildelfiya Bildirgesi	64
2. 102 No’lu Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi	65
3. 118 No’lu Muamele Eşitliği (Sosyal Güvenlik) Sözleşmesi ..	68
4. 128 No’lu Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Yardımları Sözleşmesi	70
D. İkili ve Çok Taraflı Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri	72
1. Türkiye-Almanya İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmesi	74
a. Süreç	74
b. Genel Hükümler	75
c. Yaşlılık Sigortasına Dair Hükümler	78
2. Türkiye-Fransa İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmesi	83
a. Süreç	83
b. Genel Hükümler	83
c. Yaşlılık Sigortasına Dair Hükümler	85
3. Türkiye-Birleşik Krallık İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmesi ...	87
a. Süreç	87
b. Genel Hükümler	88
c. Yaşlılık Sigortasına Dair Hükümler	89
4. Türkiye-Libya İkili Sosyal Güvenlik Sözleşmesi	92
a. Süreç	92
b. Hükümler	92
5. Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesi	96
a. Süreç	96

b. Diğer Sosyal Güvenlik Sözleşmeleriyle İlişkisi	96
c. Genel Hükümler	98
d. Yaşlılık Sigortasına Dair Hükümler	100

İKİNCİ BÖLÜM
YAŞLILIK SİGORTASININ TÜRKİYE'DE
TARİHSEL GELİŞİMİ, FİNANSMANI VE
KAPSAMI

I. YAŞLILIK SİGORTASI KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	103
A. Tanımı ve Amacı.....	103
B. Türkiye'de Yaşlılık Sigortasının Tarihsel Gelişimi.....	106
1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	106
2. Cumhuriyet Dönemi	108
a. Dağınık Mevzuat ve Parçalı Yönetim Dönemi.....	108
b. Tek Çatı Dönemi	111
II. YAŞLILIK SİGORTASININ FİNANSMANI	112
A. Yaşlılık Sigortası Modelleri	113
1. Bismarck Modeli.....	113
2. Beveridge Modeli.....	115
3. Özel Sigorta Modeli.....	117
4. Yeni Zelanda Modeli.....	119
5. Dünya Bankası'nın Üç Ayaklı Modeli.....	121
B. Yaşlılık Sigortasında Finansman Modelleri	123
1. Finansman Kaynağının Kullanımına İlişkin Modeller	123
a. Fon Biriktirme Modeli	124
b. Dağıtım Modeli.....	126
2. Finansman Kaynağının Riskine İlişkin Modeller.....	128
a. Klasik Modeller.....	129
(1) Belirlenmiş Yardım Modeli.....	129

(2) Belirlenmiş Prim Modeli	130
b. Farklı Bir Model Olarak Farazi Belirlenmiş Prim (Notional Defined Contribution) Modeli.....	130
(1) Tanım	130
(2) İşleyiş.....	132
(3) Karşılaştırma	135
i. Belirlenmiş Prim Modelinden Farkları.....	135
ii. Belirlenmiş Yardım Modelinden Farkları.....	136
(4) NDC Modelinin Olumlu ve Olumsuz Yönleri.....	138
(5) NDC Modelinin Uygulandığı Ülkeler.....	142
C. Yaşlılık Sigortasında Aktüeryal Dengeyi Bozan Hususlar	149
D. Türkiye’de Yaşlılık Sigortasının Finansmanı	152
1. Türkiye’de Uygulanan Model	152
2. Yaşlılık Sigortasının Finansmanı.....	154
a. Toplanan Primler.....	154
(1) Tanım ve Hukuki Nitelik.....	154
(2) Prim Oranları	156
(3) Prim Tutarının Hesaplanması.....	158
i. Prime Esas Kazancın Tespiti.....	158
(a) Prime Esas Kazanç Kavramı	158
(b) Prime Esas Kazanca Dahil Olan Kalemler ..	159
(c) Prime Esas Kazancın Dışında Kalan Kalemler.....	166
ii. Prime Esas Kazanç Sınırları.....	170
iii. Prim Oranının Prime Esas Kazanca Uygulanması.....	172
(4) Primlerin Ödenmesi	173
i. Yükümlüler.....	173
ii. Ödeme Süresi.....	176
iii. Yükümlülüğünün Yerine Getirilmemesi	179
(a) Kurumun Primleri Tahsil Usulü.....	179
(b) Gecikme Cezası ve Gecikme Zammı	181
(c) İşverenle Birlikte Sorumlu Tutulanlar.....	183
(i) İşveren Vekili.....	183
(ii) Üst Düzey Yönetici	185

(iii) Asıl İşveren.....	188
(iv) Geçici İşveren.....	188
(v) Devralan İşveren.....	189
iv. Zamanaşımı.....	190
v. Yersiz Alınan Primler.....	193
b. Devlet Desteği.....	195
III. YAŞLILIK SİGORTASININ KAPSAMI.....	197
A. 5417 ve 6900 Sayılı Kanunlar.....	197
1. Kapsam.....	197
2. Kapsam Dışı Tutulanlar.....	198
B. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu.....	199
1. Kapsam.....	199
2. Kapsam Dışı Tutulanlar.....	200
C. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.....	202
1. Yaşlılık Sigortası Kapsamında Olanlar.....	202
a. İş Sözleşmesi ile Çalışanlar.....	203
b. İş Sözleşmesi ile Çalışan Yabancı Uyruklular.....	210
c. İşçi Sendikaları ve Konfederasyonları ile Sendika Şubelerinin Başkanlıkları ve Yönetim Kurullarına Seçilenler.....	215
d. Sanatçı, Düşünür ve Yazarlar.....	216
e. Koruma Bekçileri ve Güvenlik Korucuları.....	218
f. Genel Kadınlar.....	219
g. Usta Öğreticiler ve Kamu İdarelerinde Ücret Karşılığı Ders Verenler.....	222
h. Toplum Yararına Çalışma Programından Yararlananlar.....	223
i. Ev Hizmetlerinde Çalışanlar.....	224
(1) Ev Hizmeti Kavramı.....	226
(2) Yaşlılık Sigortası Kapsamına Girme Koşulu.....	229
(3) Sigortalının Kendi Tercihiyle Yaşlılık Sigortası Kapsamına Girmesi.....	232

(4) Türk Hukukundaki Düzenlemelerin İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi	236
2. Yaşlılık Sigortası Kapsamında Olmayanlar.....	241
a. Sigortalı Sayılmadığı İçin Kapsam Dışı Olanlar	241
(1) İşverenin İşyerinde Ücretsiz Çalışan Eşi	241
(2) Aynı Konutta Yaşayan Hısımlar Arasında Yaşadıkları Konutta Yapılan İşlerde Çalışanlar.....	243
(3) Ev Hizmetlerinde Çalışanlar	244
(4) Er ve Erbaşlar ile Yedek Subay ve Yedek Astsubay Okulu Öğrencileri	246
(5) Türkiye’de Geçici Görevlendirilen Yabancı Ülke Sigortalısı Kişiler	248
(6) Tarım ve Orman İşlerinde Süreksiz Çalışanlar	249
(7) Kamu İdarelerinin Dış Temsilciliklerinde İstihdam Edilen Sözleşmeli Personel.....	253
b. Kısmi Sigortalılardan Yaşlılık Sigortasının Kapsamı Dışında Tutulanlar	255
(1) Hükümlü ve Tutuklular	255
(2) Yurtdışına Çalıştırılmak Üzere Götürülen Türk İşçiler	257
(3) Kısmi Zamanlı Çalıştırılan Yüksek Öğretim Kurumu Öğrencileri	259
3. Platform Çalışanlarının Durumu.....	260
a. Tartışmanın Temeli	261
b. Platform Çalışanları Kavramı ve Örnekler	266

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAŞLILIK SİĞORTASI KAPSAMINDA SAĞLANAN YARDIMLAR

I. YAŞLILIK AYLIĞI.....	283
A. Yaşlılık Aylığından Yararlanma Koşulları	284
1. Genel Olarak Koşullar.....	284

a. Yaş Koşulu	284
b. Sigortalılık Süresi	291
(1) Kavram	291
(2) Başlangıç Tarihi	291
(3) Bitiş Tarihi	293
(4) Sigortalılık Süresine Eklenen Süreler	293
(5) Emeklilik Döneminden Sonra Tekrar Çalışmanın Etkisi	294
c. Prim Ödeme Gün Sayısı	296
d. İşten Ayrılma	300
e. Kuruma Başvuruda Bulunma	304
2. Tabi Olunan Kanuna Göre Aranan Koşullar	306
a. 5417 ve 6900 Sayılı Kanun Dönemleri	306
b. 506 Sayılı Kanun Dönemi	307
(1) İlk Kabul Edilen Hali	307
(2) 1186 Sayılı Kanun Değişiklikleri	307
(3) 1992 Sayılı Kanun Değişiklikleri	308
(4) 2422 Sayılı Kanun Değişiklikleri	308
(5) 3246 Sayılı Kanun Değişiklikleri	309
(6) 3774 Sayılı Kanun Değişiklikleri	310
(7) 4447 Sayılı Kanun Değişiklikleri	311
(8) 4759 Sayılı Kanun Değişiklikleri	314
c. 5510 Sayılı Kanun Dönemi	316
(1) İlk Defa Bu Kanuna Göre Sigortalı Sayılanlar	316
(2) Geçiş Hükümleri	318
3. Kolaylaştırılmış Emeklilik Halleri	319
a. Maden İşyerlerinin Yeraltı İşlerinde Çalışanlar	320
(1) 01.10.2008 Tarihinden Önce Yer Altı Maden İşlerinde Çalışanlar	320
(2) 01.10.2008 Tarihinden Sonra Yer Altı Maden İşlerinde Çalışanlar	322
b. Sigortalı Olarak İşe Başlamadan Önce Malul Olanlar ..	323
(1) 30.04.2008 Tarihinden Önce Sigortalı Olanlar	324
(2) 30.04.2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olanlar	325

c.	Engellilik Hali Bulunanlar	326
	(1) 01.10.2008 Tarihinden Önce Sigortalı Olanlar.....	327
	(2) 01.10.2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olanlar.....	328
d.	Erken Yaşlanan Sigortalılar	329
	(1) 01.10.2008 Tarihinden Önce Sigortalı Olanlar.....	329
	(2) 01.10.2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olanlar.....	330
e.	Sürekli Bakıma Muhtaç Derecede Ağır Engelli Çocuğu Bulunan Kadın Sigortalılar	332
f.	Yaş Koşuluna Üç Yıl Eklenmesi Yoluyla Prim Koşulunun Düşürülmesi	336
g.	Güvenlik Korucuları.....	337
B.	Yaşlılık Aylığından Yararlanma Koşullarının Sağlanmasını Etkileyen Hususlar.....	339
1.	Yaş Koşuluyla İlgili Hususlar.....	339
a.	Mahkeme Kararıyla Yaş Değişikliğinin Etkisi.....	339
b.	Cinsiyet Değiştirmenin Etkisi	344
2.	Prim Koşuluyla İlgili Hususlar.....	352
a.	Fiili Hizmet Süresi Zammı.....	352
	(1) Genel Olarak.....	352
	(2) Tanım ve Amaç	353
	(3) Yararlanma Koşulları.....	354
	(4) Uygulanması.....	359
	(5) Primler	363
b.	Hizmet Borçlanması	364
	(1) Yurt İçi Hizmet Borçlanması	366
	i. Kapsam.....	366
	(a) Doğuma İlişkin Süreler	366
	(b) Askerlikte Geçen Süreler	371
	(c) Personel Mevzuatına Göre Kullanılan Aylıksız İzin Süreleri.....	373
	(d) Doktora ve Tıpta Uzmanlık Öğreniminde Geçen Süreler.....	373
	(e) Avukatlık Staj Süresi	374
	(f) Tutukluluk ve Gözaltında Geçen Süreler.....	375

(g) Grev ve Lokavtta Geçen Süreler.....	376
(h) Hekimlerin Fahri Asistanlıkta Geçen Süreleri	376
(i) Seçim Kanunları Gereğince Görevlerinden İstifa Edenlerin Açıkta Geçirdikleri Süreler	377
(j) Kısmi Süreli Çalışmalarda Eksik Süreler	378
(k) Yurtdışında Eğitimde Geçen Süreler	379
(l) Bir Öneri Olarak COVID-19 Pandemi Dönemi için Hizmet Borçlanması İmkânı Tanınması.....	380
ii. Hizmet Borçlanmasının Koşulları	381
iii. Hizmet Borçlanmasının Hüküm ve Sonuçları ..	383
(2) Yurtdışı Hizmet Borçlanması	385
i. Kapsam ve Borçlanmaya Konu Olabilecek Süreler.....	387
(a) Sigortalılık Süreleri	388
(b) İşsizlik Süreleri	389
(c) Ev Kadını Olarak Geçen Süreler	390
(d) Zorunlu Göçe Tabi Tutulanların Çalışma Süreleri	391
ii. Koşullar.....	392
(a) Talepte Bulunmak	392
(b) Türk Vatandaşlığı	393
(c) Yurda Kesin Dönüş.....	396
(d) Borçlanma Tutarının Ödenmesi	398
iii. Borçlanmanın Hüküm ve Sonuçları.....	399
c. Kuruma Bildirilmemiş veya Eksik Bildirilmiş Hizmetlerin Tespiti.....	405
(1) Genel Olarak.....	405
(2) Kurum Tarafından Re'sen Tespit.....	406
(3) Tespit Davası.....	411
i. Konusu	411
ii. Dava Açma Süresi	414
(a) Genel Kural	414
(b) Yargıtay Uygulamasında Sürenin İşlemediği Haller	417

iii. Davanın Tarafları	419
iv. Mahkeme İlamının Sonuçları.....	421
d. Kısmi Süreli İş Sözleşmesiyle Çalışmanın Aylık Koşullarını Sağlamaya Etkisi.....	422
C. Yaşlılık Aylığının Hesaplanması.....	428
1. Yaşlılık Aylığını Hesaplama Yöntemi	431
a. 01.01.2000 Tarihine Kadar Olan Dönem.....	432
b. 01.01.2000 ile 01.10.2008 Tarihleri Arasındaki Dönem.....	433
(1) Sadece 01.01.2000 ile 01.10.2008 Tarihleri Arasındaki Dönem İçin Hesaplama Yöntemi.....	433
(2) Kısmi Aylıklar ve Birleştirilmesi.....	434
c. 01.10.2008 Tarihinden Sonraki Dönem	435
(1) Sadece 01.10.2008 Tarihinden Sonraki Dönem için Aylık Hesaplanması.....	435
(2) Kısmi Aylıklar ve Birleştirilmesi.....	436
2. Başlangıç Tarihine Göre Aylığın Güncellenmesi	438
3. Yaşlılık Aylığının Hesabında Taban ve Tavan Uygulaması.....	439
D. Yaşlılık Aylığının Başlangıcı, Durdurulması, Kesilmesi ve Yeniden Bağlanması.....	443
1. Yaşlılık Aylığının Başlangıcı	443
2. Yaşlılık Aylığının Durdurulması.....	444
3. Yaşlılık Aylığının Kesilmesi	446
a. Genel Kural.....	446
b. Sosyal Güvenlik Destek Primi Uygulaması.....	450
4. Yaşlılık Aylığının Yeniden Bağlanması	454
E. Avans Ödenmesi.....	455
F. Yersiz Ödemelerin Geri Alınması.....	456
G. Yaşlılık Aylığının Devir, Temlik ve Haciz Yasağı.....	461
II. SOSYAL YARDIM ZAMMI.....	463
III. SAĞLIK YARDIMLARI.....	463
IV. BAYRAM İKRAMİYESİ.....	465
V. TOPTAN ÖDEME VE HİZMETLERİN İHYASI.....	466

A. Toptan Ödeme Hakkı	466
1. Toptan Ödeme Hakkının Temeli	466
2. Yararlanma Koşulları.....	467
3. Hukuki Sonuçları	468
B. Hizmetlerin İhyası	470
SONUÇ	471
KAYNAKÇA	487